

Zes jaar Reaganomics

Liberaal en conservatieve economen in de Verenigde Staten hebben bij al hun onderlinge verschillen van opvatting één vrees gemeen; de schuldenlast van de ontwikkelingslanden die als een zwaard van Damocles boven de wereld economie hangt. Het zo spectaculaire economische herstel onder Reagan wordt ernstig bedreigd wanneer de schuldenlanden ooit zouden besluiten hun interestbetalingen op te schorten. Ook van binnenuit wordt de Amerikaanse economie ondergraven door de enorme binnen- en buitenlandse schuld. Het tekort op de handelsbalans met de rest van de wereld – in het bijzonder Japan – wordt hier gezien als een alarmerend teken van innerlijke zwakte. Er wordt gesproken over de 'trade debacle'. Economen wijzen erop dat de handelsproblemen onder het bewind van Reagan steeds erger zijn geworden. Sinds 1982 is de export van de VS gedaald met 17,4%, terwijl de invoer (olie buiten beschouwing gelaten) omhoog is geschoten met 89,4%. Het tekort op de handelsbalans bedraagt thans \$ 140 mrd. In 1980 was er nog een overschot van \$ 28 mrd. Deze omslag heeft verwoestende gevolgen voor de gezondheid van de Amerikaanse economie.

De VS verloren zowel in het binnenland als het buitenland markten en consumeren meer dan ze verdienen. Het 'handelsdebacle' is tot in elke streek van het land doorgedrongen en treft zowel de industriële als de landbouw en zelfs de dienstverlenende sectoren. Sinds 1980 is de industriële invoer verdubbeld terwijl de uitvoer met 18% is gedaald. Verschillende sleutelsectoren hebben de overschotten die zij nog boekten, in 1986 zien omslaan in tekorten. Dit geldt voor high-tech-producten, voedingsmiddelen, textiel, hout, machines, gereedschapswerktuigen, telecommunicatie, elektrische en elektronische apparatuur en wetenschappelijke instrumenten.

De daling van de dollarkoers sinds begin 1985 heeft de stijgende tendens van de invoer en de dalende van de uitvoer niet doen keren. Er is, op grond van deze cijfers, niet veel reden om met voldoening terug te zien op zes jaar 'Reaganomics'. Er wordt ook beweerd dat in de VS 5 mln. banen verloren zijn gegaan door de invoer uit goedkoper en efficiënter producerende landen. Voorstanders van beschermende maatregelen spreken zelfs van 10 mln. banen.

Toch is in deze regeerperiode ook het 'wonder' volbracht van de creatie van 10 mln. nieuwe banen. Dit is ontegenzeggelijk een indrukwekkende prestatie – zeker in vergelijking met het kwakkelende West-Europa dat in

dezelfde periode meer banen verloren zag gaan dan het nieuwe kon scheppen. De verklaring wordt algemeen gezocht in de beweeglijkheid van de Amerikaanse arbeidsmarkt en de flexibiliteit van de loonstructuur. De voornaamste oorzaak moet worden gezocht in het enorme aanbodoverschot, dat de lonen permanent onder druk houdt. De reële lonen zijn achtergebleven bij de op zich zelf al weinig indrukwekkende groei van de arbeidsproductiviteit. Als gevolg daarvan is de koopkracht afgenomen, vooral in die sectoren waar de werkgelegenheid het snelst groeide: de dienstverlening in de detailhandel, fast-food-industries, hotel- en restaurantbedrijf en schoonmaakbedrijven, over het algemeen sectoren waar nauwelijks produktiviteitsstijging is. De vakbeweging heeft onder het Reagan-bewind veel van haar macht verloren. De president ontketende een waar anti-vakbondsoffensief onder de werkgevers met zijn afstraffing van de stakende luchtverkeersleiders die hij in 1982 en masse (11.500 man) ontsloeg omdat er voor ambtenaren nu eenmaal een stakingsverbod geldt.

Volgens de democratische afgevaardigde Don Baker hebben de vakbonden te lijden van de domheid en kortzichtigheid van de ondernemers. Als voorbeeld noemt hij de staalindustrie. Eens was dat een zeer winstgevende bedrijfstak, waar dividenden en bonussen werden uitgekeerd. Maar de ondernemingen bleken niet opgewassen tegen de verscherpte buitenlandse concurrentie, die het gevolg was van de wereldwijde overcapaciteit in de staalindustrie. De Amerikaanse staalindustrie zag haar markten verloren gaan, maar haalde de broekriem niet aan, liet ook na te investeren in hoognodige modernisering van de sterk verouderde fabrieken en bleef zich blindstaren op grote papieren winsten die te danken waren aan de belastingfaciliteiten die zij kregen.

In het algemeen wordt er in de Amerikaanse industrie te weinig geïnvesteerd in nieuwe technologieën, althans in vergelijking met de voornaamste buitenlandse concurrentie. „Waar ondernemers hier goed in zijn is in het handelen met ondernemingen die voortdurend worden overgenomen en verkocht. Niemand is geïnteresseerd in kostenverlaging en versterking van de concurrentiepositie”, zegt Baker. Het is een uitspraak die niet helemaal vrij lijkt van overdrijving. Niet te ontkennen valt echter dat de produktiviteitsstijging in de VS vergeleken bij die van concurrerende landen pover is.

De meest belangwekkende ontwikkeling in de Amerikaanse arbeidsverhoudingen is de hausse in experimen-

ESB

Rubrieken

ten met samenwerking tussen de leiding van ondernemingen en vakbonden. Onder de verzamelnaam 'Quality of Work Life' worden allerlei proeven genomen met vergroting van de zeggenschap van de werknemers op de werkvloer en ook met inspraak op niveau's waar de strategische ondernemingsbeslissingen worden genomen. Het initiatief gaat veelal uit van het management zelf, dat in een andere organisatie van het werk en de arbeidsstructuur een goed middel ziet om soepeler en slagvaardiger te reageren op veranderingen in de markt en in de omgeving van de onderneming. Het zijn samenwerkingsvormen van arbeid en management waarmee ook de produktiviteit is gediend.

In een aantal gevallen zijn samenwerkingsprojecten door de vakbonden gebruikt als wisselgeld bij looneisen. Zij hopen daardoor ook de werkgelegenheid te verzekeren. Het streven naar 'job security' staat voorop in de strategie van de Amerikaanse vakverenigingen, maar het antwoord van de werkgevers daarop is vaak het inhuren van tijdelijke werkrachten op basis van afroepcontracten en het uitbesteden van werk aan thuiswerkers.

Daarom kan er nog niet worden gesproken van een echt harmoniemodel in de Amerikaanse arbeidsverhoudingen. De bonden liggen op het ogenblik onder. Ze hebben te laat en onvoldoende gereageerd op de grote veranderingen in de economie en de samenleving. Hal Stack van de Wayne State University te Detroit, een kenner van de Amerikaanse arbeidsverhoudingen, sprak van 'a new ball game'. Hij bedoelde daarmee dat het spel van de collectieve onderhandelingen nu anders moet worden gespeeld dan in de 'gouden eeuw', toen de bonden nog hun monopoliepositie op de arbeidsmarkten konden uitspelen onder dekking van een uit de 'New Deal'-periode daterende arbeidswetgeving. Nu wordt diezelfde wetgeving vaak juist tegen hen gebruikt, als ze niet geheel door werkgevers wordt genegeerd.

A.F. van Zweeden